

Mikel Lasaren lehen poetikara hubilketa bat

Luis Mari MUJKA

Mikel Lasaren pasarte poetiko zenbait komentatu genuen, orain urte batzuk, Miranderen poesigintzari eskainitako lanean.¹ Hurrengo orrietan bere *Poema Bilduma* mugatuko gara hemen, ongi jakinik EHU.ak gerora *Memory Dump* izenpean bere poesiaren ikuspegi zabalagoa argitaratu zuela.

Mikel Lasaren poesia, zoritxarrez, aski alboraturik egon da garai-ko arestiar poesia sozialaren arrakasta erosoan, besteen artean, tar-teko zela (eta, hain zuzen, ikustekoa litzateke autore batzuk euskal munduan jasan duen isilunearen zergatia). Miranderen ostean M. Lasak urrats berezienetakoak eskaini dizkio euskal poesiari. Bere mintzo poetikoaren ezaugarrietan sintagma askoen egitura luzea, metaforismo eta sinbolismo onduak daude. Lasaren pasarte poeti-koak luzeak dira (nolabait, gaztelaniaren eremuan Vicente Aleixandre batek eskaintzen dizkigun gisakoak), eta luzadura horren mamidur-
ran, nolabait, bere poesigintza gehiena poesia askean garatzeak zerikusia izan du. Lasak ihes egiten du, hasieratik, Lizardiren hertsaduratik; gure poetaren sintagmek askatasun eta malgutasun berezia azaltzen dute, kera zabaleko formak lortuz. Ikus dezagun, bada, bere poesiaren alde zenbait, laburki. Lan honetan ez ditugu poetaren kera guztiak harrotuko, alde formal batzuk baino.

(1) Luis Mari Mujika: *Miranderen poesigintza*, II alea, 88 ond.

1.- Sintagma poetiko luzeak

Mikel Lasaren poesigintzan sintagmak kerantza luzeagatik karakterizatzen dira. Arestik, lehenago, 30. hamarkadako olerkarien hertsaduratik ihes egin zuen hizkuntzaren trataeran forma lau eta herrikoia goak hartuz. M. Lasak ere 30eko belaunaldiaren estetika zeharo desberdina agertzen digu bere poesigintza erakitzean (neurria albora uzten du, gehienbat), eta iruditeria berria azalpide malgu eta luzeagotan -multzo poetiko garatuagotan- eskaintzen. Lasaren mintzo poetikoa gozoa eta sinfonikoa da. Olatu batean gisa kateatutako irudi-sareak ematen dizkigu esakun luzetan. Sinboloak eta metaforen lanketa, alde formalen eraikuntza, atsegin zaio Lasari. Euskara aski laua du, (espreski, Lizardik eta Lauaxetak anitzetan gure mintzaira poetikoari eginiko torturatik alde egin guraz...). Lasaren poesian ez dago Lizardiren disziplinarik, baina harengan arrotzagoa zen malgutasuna eta kera uhintsuen garapena agertzen digu. Hona adibide garbi bat perpausen luzadura eta iruditeriaren aldetik:

*Arratsalde hura munduaren azkenengo eguna zen
t'amor eman genion bizitzari
Udaberrian kantatu nuen hasierako egunaz ez naiz oroitzen
Jainkoak gizona tanketatu zuen egunaz
ez naiz oroitzen
paradisuko azken egun hontan.
Katuak ganbaretan lo daudez
tolesgabeko ametsetan
urteak eta denborak deusezten
edo ta denbora milaka ugaritzen².*

Lehengo zatian perpausa poetikoa (ia inolako puntu, koma eta etendurarik gabe) zazpi lerrotan luzatzen da, olatualdi bat-bera baliatzen. Luzadura eufonikoa ekitaldi luzean ematen da gogoeta eta olde poetikoak hori eskatzen diolako. Hemen Lasak ez du neurriaren trabarik (eta poesia neurrigabea hautamen zilegia da, ongi aprobeztatzen bada), eta faktore horrek erraztu egin dio poetari saredura hain hedatua eratzerakoan.

(2) *Mikel Lasa eta Amaia Lasa. Poema Bilduma. Ed. Herri-gogoa 1971, 58 or. Gure alpu guztiak edizio honetatik eginen dira.*

Poema berean gorago beste pasarte hauek:

... *Triste diren bezela tamarindoaren adarrak
itsas bazterrean
euriaren pean
triste ta ustel palmondoa
udazkenean
"chalet" ubelaren jardinean
Zarauzko plaiatik ez hain urruti*³.

Hemen, irudiez aparte (eta bertan *tamarindoa* alpatzea aski sugerentea gertatzen da), -ean deklinatiboa behin eta berriz, uhina bezala amaierak errepika gozotan saretzen (eta bertan ez da erripiorik ematen bertso neurtuetan bezala).

*Bertso urratuak poemak ere antzeko azalpideak ditu:
Poetari haurtzaroan diruaren kutizia gezurrez kendu zioten
bait zekiten jakin ideia hutsa zein mixerablea den*⁴.
*Bainan beherago mintzo sugerigarriagoz:
Gure hiztegiko zeinbat hitz doaz
eta orain ez dira ezer ez bada
memoria desmemoriatu baten oroitzapen gazigeza*⁵.

Hurrengo pasartean mintzo sinboliko umotuagoa oraindik, ura, itsasoa eta elementu botanikoak tartekatuz:

*Gizon berriaren letaniak kantzatzera noa
Mila gauza umilen dizdira izkutuan:
nere ezpainetan daramadan basa-krabelina
hitz zuloetan dantzan darabilan ur berdea
eta nere gelako egunaren zazpi argi diferenteak...*

...*Hainbeste ontzi nere begietako itsasoan
hainbeste metal soinu urrutitik karraxiak albotik
hainbeste burni gurutzatu hain estruktura egokiak
nere oin-azpiko lurra gotortzen ari...*⁶.

(3) "Amorio galduak", 58 or.

(4) "Bertso urratuak", 63 or.

(5) *Ibidem*, 64 or.

(6) "Gaur ideki diet itsasoari eta haizeari leihoa", 100 or.

Eta beste keru erromantiko eta ebokatzaille batez:

*Bainan inularraren nehor ez da oroituko zutaz maitea
bakarti ooren gisa zure kanta bortitza izan arren
norbait abesten ari dela, ari dela, somatu arren
historiaren zer-esanaz galdezka ari den zotin galdua.*⁷

Gisa hoentako mintzo solte eta hedatua gerraoste ondorengo poesigintzan lehenengotakoa da (ezen eta, Miranderen poetika neurriari lotuagoa zegoen, eta bere hedadura sintagmatikoa egituraz urriagoa zen). Goiko pasartetan sintagma luzeen irudi-sareak malgu-malgu emanda ageri dira, *ari dela/ ari dela* errepikaz eta guzti.

Hurrengoan, berriz, egitura pausatsua paisalaren sinbolismoan bilduriko xarmaz azaltzen zaigu:

*Salamanka aldean Tejares.
Hibaiko ur beltzean ene aurpegia islatzen.
Chanberiko txabola txiroak
iriaren gazezur munoan...*⁸

2.- Irudien mundua

Mikel Lasaren irudi-mundua ez da hain harroa bere poetikaren hasi-masietan, ezta ere zerbait bortxatua; musika isurterrazez doan expresioa da baino. Lasak alde formalari garrantzi handia damalo, eta, protestazko poesia egiten duenean ere, ez du zapuzten sinboloen mamidura. Gure poetari mezu poetikoari egoki zalon irudi-itzal-dura ematea atsegin zailo. Hurrengo lerroetan, komentario handirik gabe, irudi horien azalpen soil bat egin daiteke:

*Euriaren tristea
ari eta ari atergabeko amaian*⁹.

(7) Poema bera, 104 or.

Gogoratzekoak dira, orobat beste pasarteok: "Katuak ganbaretan lo daudez gau t'egun denborari denbora emanaz..." ("Amorio galduak", 57 or.).

(8) "Salamanca I", 111 or.

(9) "Amorio galduak", 57 or. Baita beste hau ere: "Eta plaia-hondar-hustuak udazkenean/ ez du ene etsipenaren zapore garratza" ("Denboraren marka, 62 or.).

*Euriagatik triste ari
Triste diren bezela tamarindoaren adarrak...*¹⁰

*Mundu axolakabeak itsaso izugarriak plaiaren bakardadeak
ematen ez ziguna: maitasunaren arrastoa.*

*Zeinek bait du urtearen zehar
biziaren hari guztia kolorazten
zeinek bait du ene arpegiaren eskultura
beheraka zimurrez markatzen*¹¹.

Ondorengo pasartean iruditeria musikaren tematikatik sortuta:

*Izagak soilik haizeari buru emanaz
tristeziazko salmoak
murmuratzen dituzte...*¹².

Lasaren poesigintzaren edozer da motibu adierazpen estetikoan
iturburu, adibidez, kaio baten garraisia edo txalupa baten forma:

*Ez dezagun poema zero zolan ixeki
kaio baten orrua edo txalupa baten gibel borobila
edozein poema baino ederrago direnean*¹³.

Eta era originalago (eta jatorrago) batez:

*Urrutitik etorri amets zurrunbiloa
bata bestearen ondotik
marmol-irudiz bihurtu zen*¹⁴.

Hemen zurrunbiloaren metaforak metalizazioa jasan du ohiko
ildo formaletatik urrun. Marmolak poesia barroko (edo modernista
baten kerua, segun...) ukan arren, hemen adierazpen sugerentea
du, ametsa bezalako elementu animiko bati atxiki zaiolako.

Eta oraindik saredura konplexu eta barnekiagoaz (sei lerrotan,
nahiz eta bertso librean) hurrengo pasarte poetiko ongi egituratua:

(10) Ibidem.

(11) "Denboraren marka", 61 or.

(12) Ibidem, 62 or.

(13) "Bertso urratuak", 63 or.

(14) Ibidem, 65 or.

Hemen zegoen egon gizona
txaplata beltz iduria
errukigabeko eguzkipean
bidexiorrean kixkaldua
ari litsetan xahutzen ari den
marrazki beltz asaldata¹⁵.

Mintzo sinboliko eder bera emakumearen soina eta itsasoaren neurrigabetasuna lotzen dituenean. Ametsak ez dauka mugarik, itsasoak bere linean (emakumearen *bilustasun* luzean) ez duen gisa:

*Itsas aurrean egin nuen ametsa
eta emakumearen maitasunaren desioa
itsas ertza neurri gabea da eta
arrezkero bien gorputzak uztarturik zeuden
oihal zuri bat itxura aldatzen urrun nabarrean
eta dagoeneko bien gorputzak uztarturik daudez*¹⁶.

Oraindik gaztea den Mikel Lasarengan atzeman daiteke ilargia-
ren sinbolo-indarra, Machado edo Juan R. Jiménezen edozein orritan
aurki daiteken bera, baina euskaldun baten xarmaz. *Ilargia* amodioa-
ren lekuko aproposa da:

*Gaua zen eta ilargi haundia
gezurrezko gaua gezurrezko ilargia.
Bi itzal besterik ez ginen
lilurazko gau hartan
itsasoaren ertzean eta
haitz haundi baten gainean*¹⁷.

Hemen ilargia eta itsasoa kostaldeko edozein poetak eraiki de-
zaken koadroa eskainiz. Maitasunaren giro animikoari gunee aproposa
jarri nahi izan dio.

(15) *Ibidem*, 66 or.

(16) *Ibidem*, 67 or. Eta trenaren estampa profitaturik: "Batbatean/ gaua
beltz luzaren ondotik/ trenaren etengabeko ritmo hirukoia/ mutu geratu
zen..." ("Egunsenti izoztua", 65 or.).- Eta bisemiazko indar biziak hurrengo
atal paisajistikoa: "Mendi muño kaska-motza/ mixeriaren azidoak errea"
(*Ibidem*, 66 or.).

(17) "Bitartean", 71 or.

Hiru inexiboz (-ean/an) osaturiko pasarte lheskor-abstraktuan, berriz, errepikatan ondutako naturaltasunez, bestalde:

*Gauerdian nago
romantikuen ugartean
izatearen mugan
mugaren mugan.* ¹⁸

Erromantizismoari loturiko pasartean, "mugaren mugan" delakoa errepikatuz, ahalako tranzendentzia, helgaiztasun existentziala eman nahi izan dio pasarteari, amodioa sentitzea zentzu fisikoel dagokiena baino zerbait gehiago ballitzan.

Ez-iraunkortasunaren koadro banala hondartzan idatziriko letren gorabeheran ere bai :

*Enamoratua hondarraren gainean
idatzi dut zure izena maitea...
Irudi banal eta eternalak
(bihotza ta gezia)
marrazten nituelarik
hondarraren gainean eta uraren ertzean.* ¹⁹

Hurrengo zatian bakardadearen hasea irriaz eta neska-musuz egiaztatua, euskaran garaiko olde poetikoan hain ohikoa ez zen lldotan emana:

*Eta poblatuko dut
ene animaren bakardadea
gizonaren irriz ta neskatxaren musuz* ²⁰.

(18) "Txorabioa", 74 or. Idazkera inpreziso baten aldetik oso sugerigarria bihurtzen da "galdu egiten naiz ez dakit nungo bideetatik" delakoa. (Ibidem, 75 or.). Eta ilargiaren tematikara berretorritz: "...Maitasun kolore/ egiazkoa, lilurazko izar-ilargirik gabe,/ ez gehiago pentsatu..." ("Eguzki berri-tan", 89 or.). Bide berdinetik: "Maitea zure besoetan/ ez da ilargirik ez izarrik..." ("Maitea zure besoetan", 75 or.). Baina hurrengoan mintzoa existentzialistagoa bilakatzen da: "Zoaz eta esaiozu Rilke-ri:/ izarren hautsa krudela da/ eta ilargiaren esneak/ goragala ematen dit" ("Poeta berria", 80 or.). Ez ahantz gaztelaniako poesian maiz erabilia izan dela "luna lechosa" delakoa tindu Inpresionistaz.

(19) "Enamoratua", 77 or.

V. Aleixandre baten poetikan "poblar" hitza aunitzetan ageri da; hemen Lasak "poblatu" (eta "bete", ez ibiltzea) *urrats on bat da gure hizkuntzaren esparru espresiboan, ezen eta "poblatu" horrek "bete" ohiko aditzak ez duen konnotapen espresibo biribilagoa jasotzen du sinbolismoaren aldetik. Nahiz maileguen urradura lexikal baten beldur izan, komeni da mintzo poetikoan horrelako "erosloak" espresioaren mesedetan nolizbehinka onartzea. Metaforismoak "erderakadak" lasai beregana ditzake, lorpen poetikoa adierazkorrago gertatzen bada.*

Eta egoera existentzial antitetiko batean kokatuta:

*Poetaren gogoa
bizi dabil airean
amets herrian errege
mundu honetan pobere* ²¹.

Ukaezinezko lorpen gertatzen dira, orobat, teknika modernoaren aldetik ondorengo formula baldan -axolagabeak-, inozoki, eta, kerantza inprezisoan jalgiak:

*Kantatu nahi dut kanta bat
axola gabe
inorentzat
haizeari beharbada
beharbada itsasoari.
Edozein blue
azkenengo modako airea...* ²².

Eta karakterizazio paisajistiko sugerikorretan bilduta, *lainoa, ugarte, itsasoa* alpatuz:

(20) "Poeta berria", 80 or.

(21) "Abestiak", 86 or. Eta errepiken bidez erritmo patxadatsuagoan: "Mendi mugak su eta gar/ oro agi, oro garbi, badaezpadako amets lilurak gabe/ naiz eta eguzkia oraindik ez agertu..." ("Eguzki berritan", 90 or.). Eta lehenago ez partikula errepikatuz: "Ez gehiago pentsatu,/ eguzki berritan zaude./ Ez galda, ez bila,/ zalantza oro bazter,/ eguzki berritan zaude" ("Eguzki berritan", 89 or.).

(22) "Zoriona, zoriontoa", 91 or.

*Paisaje pasartearen laino urratu gisa
burutik zaizkit iragan geldiro...²³*

*Edertasun biluzia zein izugarria den!
ipar aldera ihesi doan itsas bazterraren linea
negua maite duten hegazti gris haundien hegada
eguzki-begi-haundia ugartearen gainean²⁴.*

*Kainuak abiada haundian agurtu ninduten
itsas gaineko zero zolan joan itzulietan
gris hitsean galdu bitartean²⁵.*

Zehaztapen paisajistiko hauek, dudarik gabe, deskribapen nagri baten aldean eginak daude, eta bisemiazko kerak dira nabari, nahiz eta mintzo hau ez izan oraindik osoro irrazionala.

Ondorengo pasarte paisajistikoa formalki Lizardirena baino askoz aske eta "irrazionalagoa" da, "kolore errebelatua" eta "hibaiaren kantsazioaz mintzo zaigularik" Lasa:

*Orduan gizonak eta harriak berriro pakeak egingen dituzte
eta lano gorritua eguzki bildua
erdoiaren kolore errebelatua
(behin gizonaren esperantza)
hibaiaren kantsazioan islatuko dira
eta nere animaren egonarrria eta esperantza izanen²⁶.*

Kera deskriptiboetan poesia modernoari molde uhintsu-luzeak atsegin zaizkio, eta erraz topa daitezke V. Aleixandreren poesian ere garapen hain luzeko formulak. Aldiz, nekezago atzeman daitezke gure 30. olerkarietan egitura hain zabaleko pasaguneak.

Hurrengoan deskribapen luze-armoniatsuetan idazkera ez-prezi-soaren nabardurak gorpuzten dira:

*Far'eginen dut, egunen batean itsasoaren aurpegian
gauza guztien hutsunea garbi ikusiko dudanean*

(23) "TX.E.-ri", 97 or.

(24) "Gaur Ideki diet itsasoari eta halzeari leihoa", 99 or.

(25) "TX.E.-ri", 98 or.

(26) "Gaur Ideki diet itsasoari eta halzeari leihoa", 101 or.

*(ilargi erdia gauean, ilbera ontzi erratuaren moduan,
lano urratuetan galdurik, hondora zorian, itsas-ertzean)* ²⁷.

Kera ez-zehatza isladatzen da "lano urratuetan galdurik" pasarte-
tean, eta baita ere "ontzi urratuaren" eszenario ilargitsu-baldanean.
Paisaje horrek, dudarik gabe, Lizardirenak baino ebokazio-zama bizia-
goa dauka (bisemiartzeko kutsu umotuagoa), nahiz eta egitura forma-
lez harena baino errezagoa izan.

lido beretik, orobat, beste eszenategi batean:

*Osteguna eta basondoak,
euria, bakardadea eta bideak...
bai ostegun batez agian, udazkenean* ²⁸.

Eta oraindik inpreziosozko idazkera aspergarritasunez eta urrun-
tasunez tindatzen duenean:

*Euriaren tristea
ari ta ari atergabe amaian* ²⁹.

*Bakarrik diote, masopak
mendebaleruntz
ihesi joan direla,
faropeko harrien ondotik iraganaz...* ³⁰.

Azkenik, ondorengo testuan paisaiaren gogoeta ebokazioarekin

(27) "Far-eginen dut", 103 or. Eta oraindik metaforismo "irrazional"
baten uhin freskoan: "Nere ezpainetan daramadan basa-krabelina/ hitz zu-
loetan dantzan darabilan ur berdea / eta nere gelako egunaren zazpi argi
diferenteak" ("Gaur ideki diet itsasoari eta haizeari leihoa", 100 or.). Eta
itsas-paisajea eta eurira itzuliz: "Ene begietan euria/ itsas gainean langarra. /
Mundutik aparte/ itsaspeko herri honetan/ uhinak uhinen ondotik..." (Acu-
arium edo itsaspeko herria", 107 or).

(28) "Cesar Vallejo", 106 or.

(29) "Amorio galduak", 57 or. Lasak prosaz emaniko pasartetan ere
zertzelada paisajistiko ebokatibo berak: "Igandearen haunditasunean galdu
egiten naiz. Igandean uneak luzeago dira, zeru tarteak zabalago... Itsasoa
laino eta Donostia bera nekez ikusten diagu, Jaizkibel nekezago. Gaur ziurki
Hondarribi, Getharia eta Miarritzeko argiak ez dizkiagu ikusiko, ez ilargi
santurik itsaso gainean. Gaitz erdi". "Mals debarrasse...", 83 or.

(30) "Acuarium edo itsaspeko herria", 108 or.

uztartuta, lehen komentaturiko egitura luze-uhintsuan muina eta forma biziki lotzen direlarik:

*Egunen batean beharko dugu pausatu
udarako egun narras luzeen ondoren
giza errealidade humilaren ohean etzan
banitate oroetaz bilhustu, marmario guzietaz
eta azken finean gure baitara itzuli
ene buruari so egin...
Ur-lo isilaren sabelera ondora.*³¹

Mirandek ez zuen, gehienbat, ondu pasarte poetiko hain luzerik, malgutasun sintagmatiko hain egiturarik. Lasa poeta, bada, Mirande baino malguagoa dugu pasarte poetikoaren garapenean. Lasari, ordea, agian, Miranderen erritmoaren disziplina eta hertsitasun heldua falta zailo.

Hemen emandako pasarte poetikoaz inferitzen da euskal poesiak eginiko aldaketa kualitatiboa zela, bereziki, 30.eko belaunaldiari zegokionez. Mirandek eta Lasak eginiko urratsa geroko beste poeta batzuegan bortizagoa bilakatuko zen. Mintzo poetikoaren iruditeria eta espresaera irrazionalaren ahalbideak gero eta oparagoak gertatuko ziren.

3.- Irudi batzuen saredurak

Gaia guztiz sakontzeko asmorik gabe, Mikel Lasaren poesi-gintzan bada "irrazionalismoaren" norabidean mamitzen den beste alderdi berezi bat. Bere irudi askoen *irrazionaltasuna* da.

(31) "Egunen batean", 109 or. Gaztelako paisajeen umotutako irudiak ere ez dira falta Lasaren luman, eta pasarte horietan gaztelaniar poesia paisajistikoaren eragina sumatzea ez da gauza gaitza gertatzen. Hona bi adibide: "Hibai bat bestearen ondotik geldiro/ Tormesek amets-guraz ninduen inguratzen./ Larridurak amore eman ninduen/ abia haundian zetorren Gaztelako gau zabala" ("Salamanca II", 111 or.). "Salamanka aldean Tejarres: /haize errota eroriaren ondoan burnizko zubi pean,/ Eiffelen zubia, erausi berria/ haize errota eroriaren ondoan/ itsu-mutilak atsedean piskat du hartzen." ("Salamanca III", 115 or.).

Irudiak eta metaforak *irrazional* izateko A eta B maila arteko lotura-planoa irudi tradizioaletakoa baino gaitzagoa izan behar du. Beraz, A (maila erreala) eta B (maila irudikatuaren) artean etendura hain gaitza ez denean bi mailen arteko lotura handiagoa da —antz fisikoen bidetik—, irudi tradizioaletan gertatzen den bezala. Metafora modernoetan lotura horren giltzadura ahultzen etorriko zen, baina, beti ere, beste lanetan esana dugunez, pasarte literariotan halako lotura-xirrinta bat utziz du subjektibismo hermetiko hutsean ez erortzeko. Hala ere, irudi guztiz tradizionalen eta irrazionalen (modernoen) arteko mugak guztiz zehaztea zaila da, metaforen interpretapenean garaiko estetikak zerikusi handia baitu. Bestalde, maila erreala (A) —B taldera ez ezik— beste C,D,E,F gisakoetara heda daiteke testu bakoitzaren konplexitate heinean.

Metafora modernoak (eta, globalki, irudi modernoak) A eta B planoen arteko sareak diluituagoak, urtuagoak eskaini ohi ditu; bide horretatik, ondorioz, emozio estetiko subjektiboari tarte nagusiagoa ematen zailo.

Hau dena kontutan edukirik, Mikel Lasaren hurrengo pasartetan iruditeria "irrazional" baten aztarnak atzeman daitezke.

Hona lehen adibidea:

*Maitea zure besoetan
ez da ilargirik ez izarrik
zure besoetan maitia
galdu egiten naiz ez dakit nungo bideetatik.*³²

Poema labalankor honetan mintzo literarioa "irrazionala" da, du-darik gabe, hots, iruditeria moderno baten moldetan egituratua azaltzen da. Eskemetan jarrita hau emanen luke:

A = B (b₁,b₂), C, D.
Z (emozioa)

Bertan hurrengo elementuak: A (besoetan) = B (b₁ ilargirik, b₂ izarrik), C (galdu), D (bideetatik).

Pasartea, hurbilagoatik aztertuta, poetak maila erreal-somatiko bati (A besoetan) elementu ametsezkoak (hau da, onirikoak edo

(32) "Maitea zure besoetan", 75 or.

irrazionalak) aplikatzen dizkio, ezen ezinezkoa da maitearen besoe-
tan arrazionalki *ilargia* (b1), edo *izarrak* (b2) ezartzea, ezta ere mai-
tearen besoen gune espazial urrian mutila galtzea (C), ez dakit non-
go bideetan (D). Pasarte poetikoak ebokazio-ahalbidea areagotua
lkusten du "ez dakit" horrek damaion ezprezizioaz. Poetak, agian,
pasarte "irrazional" (oniriko) hori konturatu gabe sortu du, garaiko
olde subjektibistaren uhinetan murgildurik, baina bere mintzo poeti-
koak formalitate tradizional batetik ihes egiten du.

Har dezagun beste kasu bat:

*Itsas-ontzi aintzinako kobrearen metal zaharrak
ez du ene itxura tristearen tristura
eta plaia-hondar-hustuak udazkenean
ez du ene etsipenaren zapore garratza.*

*Tamariza eta pikondoan
nere haurtzaroko izarotik
denak errez desustraiturik izan dire denak
izagak sollik haizeari buru emanaz
tristeziako salmoak
murmuratzen dituzte
ipar-haizearen eraginez ta berresaten:
"Oi gure denbora hunen desolamentua!"³³*

Pasarte honetan paralelismo zenbait egin daiteke A maila
(erreal) eta B eta C maila (ez-realen) artean. A mailan *itsasontzia*
eta *plaia* fisikoak ageri dira lehen ahapaldian, eta *metal-zaharrak* (a1)
eta *hondar-hustua* (a2) maila errearen osagarri bezala.

B mailan (hots, maila Irudikatuan) *itxura* animikoa, *etsipena* eta
zapore-garratza ageri dira. Goiko elementu errealei adierazpen ani-
mikoak (eta ilogikoak) egozten zaizkie, *plaia* batek *etsipenezko za-*
porea sentitzea ez baita arrazoizkoa.

Bigarren ahapaldian A mailan *tamarizak*, *pikondoak* eta *izagak*
agertzen dira elementu erreal-botaniko gisa. Hauek ez dira
ametsezko elementu irudikatuak bere izaeran. Baina, zuhaitz fisiko

(33) "Denboraren marka", 62 or.

horiei B mailan *hautzaroko izaroa* egozten zaie irrazionalki, ezen eta *hautzaroa* berez ez da inolako irla edo izaro fisikoa. Logikoki, "desustraitze" hori zuhaitzel dagokie, baina hemengo *desustraitketa* maila subjektibo-irrazional batean (ez fisikoan) interpretatu behar da. B mailan tristeziatzko salmoak (b1) murmuratzea —eta aiene edo lamentazio animikoak (b2) jalgitzea— mintzo *irudikatuan* jardutea da. Beraz, ihiek ez dezakete inoiz salmorik esan... Poetak, eskema honetara bil daitezken, fenomenoak erabili ditu:

A (*itsasuntzia, plaia, tamarizak, pikondoak, izagak*), a1 (*hondar hustuak, haizeari buruz emanaz, desustraituak*), a2 (*ipar-haizearen eraginez*) -denak elementu *fisikoak*-, eta B (*tristura, zapore garratza, salmoak, aihenea edo lamentazioa*, b1 (*etsipen eta tristeziatzko sentipena*) eta C (*hautzaroko izaroa*), azken hau ere maila ezrealean. Beraz, A eta B, C planoak, barruan a1/a2 eta b1 subsailetan sailkatuak.

Hirugarren testua beste lan batean aztertua dugu, eta hangoa ekarriko dugu laburturik hona. Hona zatia:

*Paradisu galduetako oroipena da
nola palmondo hauñdi baten pean
itzala genuela adiskide
nola tamariza eta pikondopean
ari ginen pekatua
haragizko pekatua
euriagatik triste ari,
triste diren bezala tamarindoaren adarrak
itsas bazterrean
euriaren pean
triste ta ustel palmondoa
udazkenean
"chalet" ubelaren jardinean
Zarauzko plaiatik ez hain urruti.*³⁴

Kasu honetan maila erreala (A), hots, *ametezko paradisua* kontsidera daiteke, —*literatura askotan bezala*— poetak funtzio *erreal* bat egozten baitio animoa den zerbaiti, eta B (*tamariza*) eta C

(34) "Amodio galduak", 58 or.

(palmondoa) planoel dagokiena maila ezreal-konparabidezkoan jarria agertzen da (poetak *nola.... nola* formulak darabiltzalarik). B eta C mailak luze eta konplexuak dira, ezen eta subsail anitzetan hedatzen dira. *Oroipena* gauza ezreal gisa finkatzen badugu beste ingurune guztia (tamariza eta palmondoarena) eszenario amestu eta irreal da. Ingurune hori egoera oniriko batetik sortua da, eta tamarindoaren adarrak *triste* daudela (edo palmondoa *goibel* dagoela) esatea "irrazional" da. Beste submailak b2 *pekatua*, b3 *itsas-bazterra*, b4 *euripea*, eta c1 *palmondopea*, c2 *itzala*, c3 *udazkena*, c4 *jardina* lirateke, elementu irudikatuekin loturikoak.

Pasarte honetan poetak "paradisuko" oroipena *gertakizun* erreala gisa jarri du (nahiz eta paradisuko eszenategi literaturako kasu gehienetan maila *ezrealean* kokatu), eta bere erlazioan beste elementu amestuak (berez fisiko direnak) irrazionalki erabili ditu. A (*oroipena*), a1 (*paradisukoa*) = B (*tamarindo adarrak*), b1 (*tamariza*), b2 (*pekatua*), b3 (*itsas-bazterra*), b4 (*euripea*), C (*palmondoa*), c1 (*palmondopea*), c2 (*itzala*), c3 (*udazkena*), c4 (*jardina*), c5 (*Zarauzko plaia*). 2 mailan *amodiozko amets* gozo baten emozioa.

Pasarte guzti hau, nahiz eta euskal eszenategi geografiko batean kokatu, aski exotiko bilakatzen da, *palmondoak* bezalako zuhaitz arrotzak baitaude tartean.

Mikel Lasaren poetikak mereziko luke beste kontsiderazio astitsuagoak egitea hemen alpatutako bidetik; dena den, aski garbi gelditzen da bere sorkuntzak euskal poesian esperimenteraturiko aldakuntza kualitatiboa izan dela ildo "irrazional-subjetibo" horren norabidean.